

Туристсько-рекреаційний комплекс в умовах економіки знань

У статті досліджено теоретичні і практичні питання визначення економічної ролі туристсько-рекреаційного комплексу в умовах постіндустріальної стадії розвитку світової економіки та переходу до економіки знань.

Ключові слова: рекреація, рекреаційні послуги, рекреаційні ресурси, економіка знань.

В статье исследованы теоретические и практические вопросы определения экономической роли туристско-рекреационного комплекса в условиях постиндустриальной стадии развития мировой экономики и перехода к экономике знаний.

Ключевые слова: рекреация, рекреационные услуги, рекреационные ресурсы, экономика знаний.

The article is devoted to investigation of the theoretical and practical questions of the determination of the economic role of tourism and recreational complex in the post-industrial stage of world economy development and the transition to a knowledge economy.

Keywords: recess, recreational services, recreational resources, knowledge economy.

Постановка проблеми. Перехід світової економіки до постіндустріальної стадії розвитку та інтенсифікація процесів глобалізації вимагає зміни поглядів на роль та місце економіки у світовому процесі розподілу праці. Економічна реальність така, що в умовах скорочення населення України вартість трудових ресурсів в економіці країни зростає, тому не варто очікувати збільшення інвестицій у сферу виробництва товарів. Нагальна потреба у пошуку нових економічних видів діяльності робить надзвичайно актуальним як аналіз наявних рекреаційних ресурсів, так і напрямів їх використання, що може зробити туристсько-рекреаційну галузь однією з провідних в економіці України, і тому, враховуючи необхідність позбутися сировинної залежності та наявних технологій низького переліду, розвиток підприємств рекреаційного комплексу в Україні набуває сьогодні особливого значення.

З економічної точки зору важлива роль рекреації, як нової форми споживчого попиту товарів і послуг, призводить до формування цілої сфери господарської діяльності, яка розширює асортимент продукції традиційних галузей промисловості і сільського господарства.

Крім того, у статті робиться спроба довести, що рекреація є однією з форм раціонального використання вільного часу, проведення змістовного дозвілля, задоволення пізнавальних інтересів, оздоровлення та лікування населення, тобто є діяльністю, яка в умовах постіндустріальної економіки сприяє підвищенню якості інтелектуального ресурсу та по-

тенціалу, що, у свою чергу, відчутним чином впливає на удосконалення виробничих відносин, покращення показників розвитку економіки.

Слід визначити, наскільки економічно актуальним завданням для України є вихід на світовий ринок із надання послуг, зокрема з метою використання багатих рекреаційних та унікальних бальнеологічних ресурсів, лікування і відпочинку населення, розвитку туризму і спорту. Унікальні мінеральні й термальні води, грязьові джерела, ландшафти, чудові краєвиди та національні парки створюють усі передумови для формування в Україні високо розвинутого рекреаційного комплексу, розрахованого навіть на найбільш вибагливих та заможних людей.

Але не менше, а інколи більше значення має економіка надання рекреаційних послуг оперативного, щоденного характеру, направлених на зайнятих в інших видах економічної діяльності спеціалістів, з метою підвищення якості трудових ресурсів.

Слід визначити умови формування рекреаційних систем, кожна з яких буде базуватися на місцевих природних умовах і лікувальних ресурсах та сприяти створенню багаторівневої моделі надання рекреаційних послуг для різних категорій населення.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Значний внесок у дослідження проблем розвитку і функціонування сфери рекреаційних послуг зробили такі відомі зарубіжні та вітчизняні вчені, як О.О. Бережна, Л.Ю. Горшкова, В.О. Квартальнов, Т.Д. Крисанова, В.І. Мацола, Д.В. Николаєнко, Г.А. Папірян, В.С. Преображенський, В.І. Стафійчук, Н.М. Судова-Хом'юк та ін. В їхніх працях розглядається тематика розвитку санаторно-курортної галузі у цілому та аналізуються окремі аспекти функціонування рекреаційних комплексів. Проте аналіз змісту опублікованих робіт засвідчує, що є ще багато недостатньо досліджених її аспектів та проблем, до числа яких, зокрема, відноситься питання задоволення потреб відновлення працездатності робочої сили інтелектуальної праці у рамках щоденного та щотижневого робочого циклу, що важливо для життєдіяльності у рамках економіки знань.

В Україні за радянських часів вважалося, що щорічної відпустки, яка проведена у соціально-культурному закладі, цілком достатньо для відновлення потенціалу трудових ресурсів. Вважалося, що відновленню потенціалу трудових ресурсів у щоденному та щотижневому циклах не слід приділяти дуже значної уваги на рівні держави, оскільки відновлення трудового потенціалу є завданням суб'єктів господарювання, тому галузь надання рекреаційних послуг у такому форматі практично не набула необхідного розвитку на загальнодержавному рівні.

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Крім того, у СРСР була практично відсутня економічна складова надання туристсько–рекреаційних послуг (за винятком надання послуг іноземцям з метою одержання валютних надходжень у мережі «Інтурист»), оскільки ця функція відносилася до сфери соціальних завдань і вирішувалася штучно створеною мережею профспілок, для яких вона була головною та єдиною.

В Україні у процесі переходу від планової економіки до ринкової надання необхідних обсягів рекреаційних послуг стало не стільки соціально важливою послугою для громадян України, як ринково орієнтованою діяльністю з метою отримання прибутку.

Виходячи з цього **метою статті** є визначення необхідних обсягів рекреаційних послуг та рівнів їх надання не тільки як соціально та економічно важливої послуги для громадян України, а й створення ринково орієнтованої галузі національної економіки. Напрями та мета таких досліджень є темою цієї статті.

Виклад основного матеріалу. У вітчизняній і зарубіжній літературі дотепер немає єдиної думки щодо визначення поняття «рекреація». Визначення основних понять, пов'язаних із явищем рекреації, виявляється найвищою мірою складним. Це пояснюється рядом причин. По–перше, тим, що не існує єдиного міжнародного термінологічного стандарту по даній тематиці. У різних країнах панує істотно різне офіційне розуміння (і, відповідно, тлумачення) понять і термінів, пов'язаних з рекреацією й сферою дозвілля. По–друге, у нашій країні не існує єдиної законодавчої бази, в якій було б точно визначене коло основних понять, пов'язаних із рекреацією й індустрією дозвілля. У даних умовах спостерігається повний плюралізм думок. Завжди знайдеться такий фахівець, який доведе некоректність наведеного визначення і скаже, що «все не так, а навпаки». По–третє, в силу різних причин такі поняття, як рекреація, туризм, відпочинок, екскурсія, вільний і рекреаційний час, дозвілля й інші в реальних умовах найчастіше не просто розрізнити [4].

У цих умовах дуже складно визначити економічні засади функціонування туристсько–рекреаційного комплексу України, тому викладений матеріал базується на думках автора.

Туристсько–рекреаційні комплекси в умовах постіндустріальної стадії розвитку світової економіки виконують дві важливі економічні функції: комерційну – безпосереднє отримання прибутків від використання рекреаційних ресурсів у процесі їх комерційного використання та креативну – отримання прибутків непрямым шляхом від підвищення якості трудових ресурсів у сфері надання послуг та обробки інформації.

Україна має великі запаси рекреаційних ресурсів, до яких належать географічні об'єкти, що використовуються чи можуть бути використані для відпочинку, лікування, туризму, оздоровлення населення. Рекреаційні ресурси поділяють на природні та соціально–економічні. Природні рекреаційні ресурси України різноманітні. Вся її територія знаходиться в смузі кліматичного комфорту. Україна має прекрасні умови для організації відпочинку на берегах і лиманах Чорного та

Азовського морів, водойм і річок, у Кримських горах та Українських Карпатах.

Природні рекреаційні ресурси – це природні умови, об'єкти, явища, які сприятливі для рекреації – відновлення духовних і фізичних сил, витрачених під час праці, навчання, творчості.

До соціально–економічних рекреаційних ресурсів належать культурні об'єкти, пам'ятки архітектури, історії, археологічні стоянки, етнографічні музеї, місця, які пов'язані з життям, перебуванням видатних учених, письменників, акторів, політичних діячів, викладачів, робітників, селян та ін.

Усе це надає чудові можливості для реалізації комерційної функції рекреаційних ресурсів та створення потужної галузі надання туристсько–рекреаційних послуг на комерційній основі. Підвищення економічної ефективності цієї діяльності потребує проведення відповідних дій стосовно розвитку інфраструктури та підвищення культури обслуговування та створення стратегії розвитку, яка б об'єднувала зусилля органів державної влади, місцевого самоврядування та бізнесу. Цей процес добре піддається інституалізації та моніторингу ефективності діяльності суб'єктів, оскільки отримані бізнесом прибутки піддаються більш–менш справедливому розподілу між учасниками процесу шляхом внесення відповідних змін у систему оподаткування, як на державному, так і місцевому рівнях.

Значно складнішим є оцінювання економічної ефективності креативної функції рекреаційних ресурсів, оскільки результат від використання ресурсів у вигляді знань з'являється як складова прибутків у кінці економічних ланцюжків і не може бути обчислений безпосередньо.

Коли знання у своїй систематичній формі залучаються в практичну переробку (у вигляді винаходу або організаційного вдосконалення), можна сказати, що саме знання, а не праця виступають джерелом вартості. Економісти у своїх концепціях, які пояснюють виробництво й обмін, використовують як основні змінні «землю, капітал і працю». Більш проникливі дослідники, наприклад, В. Зомбарт і Й. Шюмпертер, доповнюють цю тріаду такими важливими поняттями, як «ділова ініціатива» і «заповзятливість». Але, незважаючи на це, домінує все ж таки такий аналітичний підхід до економіки, що акцентує ті або інші комбінації капіталу й праці в дусі трудової теорії вартості, майже повністю ігноруючи при цьому роль знань або організаційних нововведень і управління. Однак зі скороченням робочого часу й зі зменшенням ролі виробничого робітника стає зрозуміло, що знання й способи їхнього практичного застосування заміщають працю як джерело додаткової вартості. У цьому сенсі як праця й капітал були центральними змінними в індустріальному суспільстві, так інформація й знання стають вирішальними змінними постіндустріального суспільства [1].

Тобто на часі вирішення складної проблеми визначення меж комерціалізації доступу до рекреаційних ресурсів із наступним визначенням, які з ресурсів мають знаходитися у публічній власності, а які потрібно приватизувати. Безумовно, в

розвинутих країнах такі завдання вирішуються на рівні координації державними інституціями, але в перехідній економіці України, коли комерціалізація послуг, що надаються суб'єктами владних повноважень, майже повністю визначає рівень ефективності їх функціонування, цей шлях не є прийнятним.

Оздоровлення через створення умов підвищення креативності безпосередньо на робочих місцях – один із шляхів вирішення проблеми зняття виробничо-психологічної втоми людини. Хоча це не єдиний шлях.

Скотт Беркун приводить декілька цікавих фактів про роботу в Google. Наприклад, у кафетерії пропонують безкоштовні обіди з органічної їжі, розетки для ноутбуків розміщені у незвичних місцях (на сходах і т інш.), а всі витрати співробітників на пошук найкращих ідей оплачуються компанією [2].

Важливим є також планування майбутніх міст та поселень, які б зрівноважили взаємодію людини з навколишнім середовищем у міських умовах та ін. У розвинутих країнах офіси транснаціональних корпорацій у галузі інформаційних технологій знаходяться за межами центрів міст.

Різноманіття видів відпочинку, різна їхня технологія, що вимагає особливих «засобів відпочинку», і характер ресурсів, що використовуються, визначають і множинність, що забезпечує той або інший вид відпочинку. Вони називаються рекреаційними об'єктами. Всі ці об'єкти й пов'язані з ними структури утворюють особливу галузь економіки – рекреаційний комплекс, головне завдання якого – обслуговування відпочиваючих поза постійним місцем їх проживання (див. рис.).

Рекреація відноситься зараз до такого виду діяльності, що стає необхідною умовою нормального людського життя, засобом компенсації напруги, засобом відновлення працездатності й умовою продовження самого виробництва.

Основне її завдання – відновлення й розвиток фізичних і психічних сил кожного члена суспільства, всебічний розвиток його духовного світу. При цьому вищою потребою, що має задовольнятися передовсім, є розвиток духовного світу людини, його творчих здібностей.

Хоча в науці дотепер не існує загальноприйнятої класифікації суспільних функцій рекреації, їх можна було б розділити на три основні групи [4].

Медико-біологічна функція – полягає в санаторно-курортному лікуванні і оздоровленні. Оздоровлення через туризм – один із шляхів вирішення проблеми зняття виробничого й позавиробничого психічного стомлення людини.

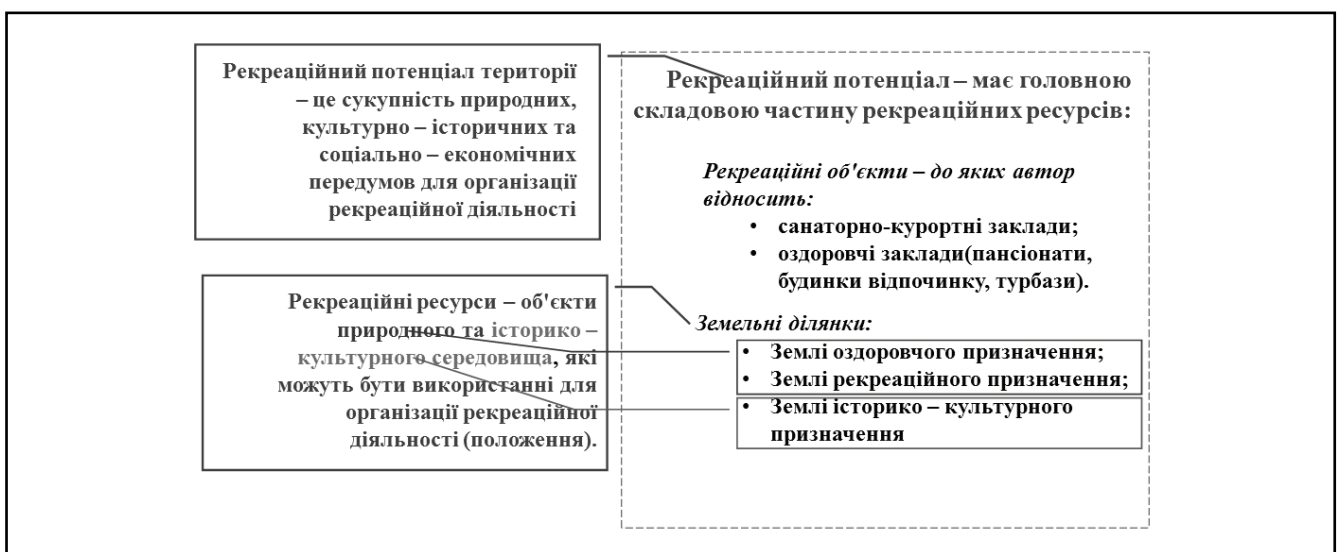
Соціально-культурна функція – це провідна функція рекреації. Культурні, або моральні, потреби – це пізнання навколишнього світу і свого місця в ньому, пізнання змісту та призначення свого існування. Туризм відкриває великі можливості для спілкування людини з природними, культурно-історичними й соціальними цінностями не тільки своєї країни, а й усього світу.

Економічна функція – просте й розширене відтворення робочої сили. Рекреація зберігає суспільно необхідний час. Завдяки рекреації підвищується здатність трудящих до праці, збільшується тривалість періоду збереження повноцінної працездатності, що веде до збільшення фонду робочого часу внаслідок скорочення захворюваності, підвищення життєвого тону.

Рекреація виконує також і інші економічні функції: прискорений розвиток господарської структури певної частини території країни; розширення сфери використання праці, тобто збільшення зайнятості населення за рахунок рекреаційного обслуговування й у галузях, пов'язаних з рекреацією; істотний вплив на структуру балансу грошових доходів і витратків населення на території країни на користь рекреаційних районів; підвищення ефективності іноземного туризму як джерела надходження іноземної валюти.

Важливо також визначити загальні тенденції розвитку рекреації в сучасний період. Дані напрями розвитку, безсумнівно, будуть визначати співвідношення всіх визначених вище функцій рекреації. З найбільшою умовністю й виправленням на авторське сприйняття можна виділити такі тенденції:

– наближення місць відпочинку до центрів рекреаційного попиту;

Співвідношення об'єктів та суб'єктів рекреаційного потенціалу

- формування систем короточасного відпочинку городян;
- організація національних і природних парків, а також великих лісо-, луго- і гідропарків для активного цілолітнього відпочинку на природі;
- створення нових форм і видів відпочинку;
- скорочення сезонності функціонування рекреаційних підприємств і маршрутів, тобто прагнення до цілолітньої дії.

Висновки

У результаті можна зробити такі висновки стосовно економічних аспектів розвитку туристсько-рекреаційного комплексу України в умовах формування економіки знань:

1. В умовах життєдіяльності нової суспільної формації – суспільства та економіки знань рекреація набуває особливого значення як складова використання трудових ресурсів.
2. Зростає роль рекреації, як нової форми споживчого попиту товарів і послуг, що призводить до формування цілої сфери господарської діяльності, яка розширює асортимент продукції традиційних галузей промисловості і сільського господарства.
3. Рекреація – є однією з форм раціонального використання вільного часу, проведення змістовного дозвілля, задоволення пізнавальних інтересів, оздоровлення та лікування населення тобто діяльність, яка в умовах постіндустріальної економіки, в якій найбільшу вагу мають інтелектуальні ресурси, сприяє підвищенню їх якості та потенціалу.

4. Основним завданням рекреації в умовах економіки знань стає відновлення й розвиток фізичних і психічних сил кожного члена суспільства, всебічний розвиток його духовного світу. При цьому вищою потребою, що має задовольнятися насамперед, є розвиток духовного світу людини, його творчих здібностей.

Література

1. Беккер Гэри С. Экономический анализ и человеческое поведение <http://gallery.economicus.ru/> – і [Електрон. ресурс] / Гэри С. Беккер – Режим доступа: http://gallery.economicus.ru/cgi-bin/frame_rightn.pl?type=in&links=./in/becker/works/becker_w1.txt&img=works.jpg&name=becker
2. Беркун С. Откуда берутся гениальные идеи? 10 мифов об инновациях / Скот Беркун. – СПб.: Питер, 2011. – 208 с.: ил.
3. Игнатенко А.Н. Рекреационные территориальные системы: научные основы развития и функционирования [учебное пособие] / Игнатенко А.Н. – К.: Черновицкий государственный университет, 1989. – 87 с.
4. Кусков А.С. Рекреационная география: учебно-методический комплекс / А.С. Кусков, В.Л. Голубева, Т.Н. Одинцова. – М.: Флинта МПСИ, 2005. – 495 с.
5. Николаенко Д.В. История и региональные особенности мирового туризма / Д.В. Николаенко, Т.В. Николаенко. – Харьков: Международный Славянский университет, 1998. – 262 с.
6. Рекреационные системы: [монография] / Под ред. Н.С. Мироненко, М. Бочварова. – М.: Изд-во МГУ, 1986. – 136 с.

Л.С. ШАМЯН,

старший викладач кафедри економіки та менеджменту, Полтавська філія Європейського університету

Аналіз функцій маркетингових інформаційних систем

У статті проаналізовано функції маркетингових інформаційних систем як сучасного багатофункціонального інструменту підготовки та прийняття маркетингових рішень.

Ключові слова: маркетингова інформаційна система, аналітичні функції, організаційні функції, звітні функції.

В статье проанализированы функции маркетинговых информационных систем как современного многофункционального инструмента подготовки и принятия маркетинговых решений.

Ключевые слова: маркетинговая информационная система, аналитические функции, организационные функции, отчетные функции.

The article analyzes the functions of marketing information systems as a modern multifunctional tool for preparation and adoption of marketing decisions.

Постановка проблеми. Необхідність підсилення маркетингового підходу в управлінні суб'єктами господарської

діяльності обумовлюється суттєвим загостренням конкурентної боротьби на сучасному етапі розвитку України. Разом із тим ефективний маркетинговий підхід вимагає відповідного інформаційного забезпечення, яке можливе лише за умови використання маркетингових інформаційних систем (далі – МІС). При побудові МІС на початковому етапі визначальну роль відіграє чітке розуміння її майбутніх функцій з метою оптимізації матеріальних, інтелектуальних та інших витрат у процесі проектування, налагодження та експлуатації. Саме аналізу функцій МІС присвячено цю статтю.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблеми інформаційного забезпечення маркетингової діяльності підприємств торгівлі досліджено А. Лутай [1], а машинобудівних підприємств – О. Шлягою [2]. Окремий інтерес у запропонованому контексті становить доробок Р. Жарлінської [3]. Моделюванню та інформаційним засобам підтримки маркетингової діяльності підприємств присвячено дослідження Саттама Ясіна Ахмад Дала'єна [4]. Модель